

Za manjšinsko Evropo

Na začetku junija 2003 so določeni prestižni intelektualci v nekaterih evropskih deželah, spodbujeni s Habermasovim in Derridajevim pozivom, predstavili kratke refleksije, z namenom prispevati k procesu združevanja Evrope, ki se je znašel v posebej delikatni in dramatični fazi. Zadnji čas, da se je zgodilo nekaj takega. Namreč, v zadnjih letih evropski projekt ni spodbudil niti družbenih mobilizacij niti intelektualnih refleksij niti civilno družbenih strasti: proces evropskega združevanja je bil zadeva bankirjev in birokratov, asketska zgradba administrativne mašinerije.

Nikakor ne pogrešam nacionalističnih retorik, ki so v nekih drugih časih spremljale procese oblikovanja novih političnih entitet. V procesu evropskega združevanja gre za politično inovacijo, ki je zmožna preoblikovati globalno geopolitično pokrajino: konceptualizacija evropskega prostora mora zato postati prvenstveni cilj gibanja avtonomne misli. Habermasov in Derridajev tekst ima potemtakem pozitivno funkcijo, saj s tem, ko označuje Evropo kot žariščno točko, ne samo političnega, ampak tudi filozofskega zanimanja, poziva k sprejetju intelektualne odgovornosti. Bojim pa se, da paradigma mišljenja, ki animira njun prispevek, ne dovoljuje soočenja z aktualno situacijo. Habermasov in Derridajev namen je plemenit, vendar izgubljen, saj povzema preteklo gledišče kulturne identitete.

NACIONALLIBERALIZEM : SOCIALNO OPUSTOŠENJE IN PREVENTIVNA VOJNA

V zadnjih mesecih smo bili priče porazu projekta evropske združitve, kakršen je potekal do sedaj. Ta poraz je povezan z zastarelostjo konceptualne paradigme, ki je določala evropsko zgodovino: paradigme humanizma, paradigme razsvetljenstva. Znamenja poraza so postala očitna, ko je prišlo do soočenja

¹ Besedilo je bilo prvič objavljeno v *Multitude*, številka 14, jeseni 2003.

med francosko-nemškim jedrom Evropske unije in vojno fronto, ki so jo vzpostavili sledniki predsednika Busha.

Poslanstvo vojne fronte je bila neomejena razširitev liberalnega principa. Čeprav je danes očitno, da je primat privatnih interesov nad kolektivnimi popolnoma spodkopal strukture civilnega družbenega življenja, se zdi, da se dominantne skupine globalne ekonomije nimajo namena vrniti k svojim politikam. Nacionalistični ali klanski egoizem odslej prevladuje nad retorikami globalizacije. Avtoritarna intervencija države se vedno bolj postavlja na mesto dinamike svobodnega trga, da bi vsilila interese velikih multinacionalk. Kar se vzpostavlja v zavetju ameriške neomejene vojne, je nacionalistični liberalizem, ki je v bistvu antiglobalističen. Imenujemo ga nacionalliberalizem. Privatizacija vode, genetske dediščine, komunikacijskega prostora, so nova polja za investiranje, ki so jih multinacionalke vključile v svoj projekt osvojitve. Evropski projekt ne bo imel smisla, če ne bo dosegel avtonomije od te tendence in pripravil njenega prevrata. Sedanje vodilne evropske skupine pa ne posedujejo niti kulture niti namere, še posebej pa ne nujne moči, da bi se zoperstavile nacionalnoliberalnemu naklepu. Zato ne morejo dokončati evropskega projekta, ki mora ravno zato postati objekt motrenja in iniciativ za antikapitalistična družbena gibanja. Samo pod tem pogojem bo imel proces evropskega združevanja izviren značaj. Anti-liberalna družbena gibanja lahko na ta način najdejo pozitivno smotrnost.

NEVARNA ILUZIJA EVROPSKEGA NACIONALIZMA

Z okrepitvijo vojnih apetitov ameriške administracije se je razširila iluzija glede avtonomnosti evropske politične entitete. Navkljub ali zavoljo njenega minornega vojnostrateškega statusa so mnogi verjeli, da je Evropa pod francosko-nemškim vodstvom sposobna zgraditi alternativo ameriškemu modelu. Če problem zastavimo v teh izrazih, potem mislimo evropski projekt v nacionalnoevropskih izrazih.

Z nasprotovanjem ameriški strategiji agresivne vojne sta Francija in Nemčija branili svoje ekonomske in geopolitične interese. In pri tem sta bili poraženi. Nacistoidni naslov filma *Shock and Awe*, ki smo mu nemočno prisostvovali, jasno kaže, da stremi ameriška strategija k zastraševanju in teroriziranju ne zgolj arabskih držav, ne samo islamskega sveta, temveč vseh nacionalnih moči in družbenih sil, ki bi iskale alternativne poti naciliberalni globalni diktaturi. Če tej grožnji zoperstavimo nacionalistični evropski projekt, je bitka izgubljena vnaprej. Evropa je razdeljena in podrejena in kot takšna ne bo nikoli sposobna postati vojaška sila, ki bi predstavljala oviro ameriškemu naciliberalizmu, ali ki bi ga vsaj zaježila. In če to postane, tako da zgradi močno in zdru-

ženo vojsko ter težko verjetno zmožnost vojnopolitične odločitve, potem bi prišlo do nove nočne more in ne do osvoboditve od sedanjih nočnih mor.

NITI AMERIKA NITI EVROPA, AMPAK GLOBALNO GIBANJE PROTI VOJNI IN NACINEOLIBERALIZMU

Celo v kontekstu gibanja je prišlo do sprejetja hipoteze o nasprotju med ameriško hegemonijo in evropsko avtonomijo, katere vsebina naj bi bila obramba civilnih pravic in zmernega socialdemokratskega liberalizma. Takšno reprezentacijo je treba zavreči: ni samo ene Evrope niti samo ene Amerike, obstaja demokratično protivojno mnenje Evroameričanov, ki je v Evropi večinsko, v ZDA pa manjšinsko – to je tukaj vprašanje.

Potemtakem je treba pozabiti Evropo? Nikakor. Demokratično antiliberalno gibanje mora nasprotovati redukciji koncepta Evrope na geopolitični ali ekonomski nacionalizem. Afirmirati mora koncept Evrope kot princip ekstenzivne postnacionalne konstrukcije od spodaj. Najboljše v evropskem izkustvu je gradnja mrež, ki ne sovpadajo z nobenim ozemljem in ki se razširjajo proti oddaljenim območjem zgodovinske in geografske Evrope. Istočasno je treba misliti prihodnost Združenih držav brez zatekanja k antiamerikanizmu.

Današnja Amerika se približuje obliki vojaškega fašizma. Norman Mailer je v članku z naslovom "Gaining an Empire, Losing Democracy" zapisal: "Kombinacija kapitalistične oblasti, militariziranega sistema in fanatizma zastave je v Ameriki ustvarila predfašistično atmosfero." Težko je ubežati občutku, da lahko Bushev klan predstavlja enako nevarnost kot nemška nacionalsocialistična stranka, ob tem pa ima na razpolago orožja za totalno uničenje, ki so Hitlerju na srečo manjkala. Vendar pa Združene države niso Nemčija tridesetih let prejšnjega stoletja. Nujno je dobro premisliti protislovje med demokratično in libertarno kulturo Američanov ter med "bušističnim" nacionalizmom, če želimo iziti iz pasti, v katero nas skuša ujeti ideologija preventivne vojne. Bush je predvsem sovražnik Američanov. Globalno gibanje mora poraziti Busha v samih Združenih državah, njegovo nacionalistično besnenje in liberalizem, ki je proizvedel to norost. Izdelava koncepta Evrope mora služiti tudi temu: ne ustvarjanju opozicije med evropsko identiteto in ameriško deteritorializacijo, temveč ustvarjanju novega gibanja, ki bo sposobno zrušiti naciliberalni družbeni blok.

IZGUBLJENA DEDIŠČINA EVROPSKEGA RAZSVETLJENSTVA

Evropska intelektualna aristokracija je s Habermasovim in Derridajevim pozivom skušala postaviti okvir, ki sloni na evropski kulturni dediščini. Toda kaj je

od nje ostalo živega? Temelje evropske politične tradicije predstavlja prvenstvo prava, ki je manifestacija univerzalnosti razuma, nad silo. Razširitev partikularističnega nasilja, širjenje orožja za množično uničevanje, uveljavljanje političnega urejevalca, ki je hegemonski, vendar neuniverzalen (urejevalec, ki ni zakon, pravo ali razum, temveč teror), uporaba sile kot elementa grožnje, pritiska – vse to vodi h koncu tega prvenstva. Bistveno os evropske kulture predstavlja ta dva temeljna filozofska elementa moderne: razsvetljenska afirmacija človekovih pravic utemeljenih na univerzalni lastnosti Razuma, in afirmacija ljudske, nacionalne, teritorialne identitete, ki je nastala v obdobju romantike. Zdi pa se, da ravno ta neodtujljiva temelja evropske kulturne identitete izginjata.

Deteritorializacija, ki je produkt infokapitalizma ter digitalne telematike, pomeni krizo tradicionalnih oblik identitete in obenem razvema zahteve po reaktivnih identitetah. Tisto, kar je ostalo od Romantizma, je danes degradirano na oblike nacionalpopulizma, ali še huje, na rasistični lokalizem in varnostni komunitarizem. Romantizem nima več nobene napredne značilnosti, razsvetljenstvo pa je izgubilo moč univezalistične vladavine, saj v družbah prevladujejo nasprotujoči si oboroženi partikularizmi.

Spopad med neokonzervativno skupino in OZN ter EU je potrdil konec prvenstva prava ... V mesecih pred napadom na Irak in po njem je ameriško predsedstvo znova in znova pokazalo bistvo: nič ni tako pomembno, kot je sila. Zato sta bila Varnostni svet in Evropska unija diskvalificirana v trenutku, ko sta se distancirala od odločitve za preventivno vojno. Ameriško predsedstvo ni skušalo niti zakriti niti omiliti pomena svojih dejanj. Prvenstvo sile je postalo element doktrine. Na znanje je treba vzeti nastanek nove doktrine, ki je izrinila moderni politični univerzalizem: pravo ne šteje več, velja zgolj sila. Razsvetljenstvo, ki stoji v temeljih evropske kulturne zgradbe, je premagano.

GIBANJE PO 15. FEBRUARJU 2003

15. februar pomeni vrhunec zgodovine globalnega gibanja, ki se je začelo v Seattlu. Ta dan je bil za gibanje prelomen. Gibanje je bilo utemeljeno na premisi, da lahko mobilizacija z manifestacijami spodkoplje konsenz glede liberalnih politik. To je držalo vse do Seattla in Genove. Po enajstem septembru pa je oblast nad procesom kapitalistične globalizacije prešla iz rok celotnega političnega razreda v roke zgolj kriminalne frakcije. Ne moremo si misliti, da lahko to frakcijo zaustavimo s politično kritiko, da jo lahko zaustavimo s spodkopavanjem konsenza. Saj lahko po mili volji proizvaja vojne in vsiljuje konsenz. Drža Busheve administracije po 15. februarju pomeni ravno to: "Mi ne potrebujemo konsenza. Oblast izvajamo s silo, zahvaljujoč sistematičnemu te-

rorju in upravljanju globalnega aparata mentalne kolektivne infiltracije, katerega najvišji vodji sta Rupert Murdoch in Bill Gates z vazali, ki so mali lokalni mafijci kot je Berlusconi.”

Treba je razumeti sporočilo in iz njega potegniti logičen zaključek: gibanje mora spremeniti metodo delovanja. V vseh teh letih je doseglo izjemne rezultate: spodkopalo je konsenz glede liberalnih politik in začelo proces samoorganizacije kognitivnega dela. Zdaj pa je prišlo do takšne spremembe konteksta, da nima več nobenega smisla nadaljevati po enaki poti. To je jasno pokazal G8 v Evianu. G8, multilateralna srečanja moči globalizacije, so izgubila pomen. Oblast je skoncentrirana v rokah nekaterih velikih planetarnih monopolov nad nafto, informacijami in nad vojaško tehnologijo. Zato postajajo periodične manifestacije proti vrhom velikih zgolj pričevanja.

MNOŽIČNI SAMOMORILSKI ATENTATI

V drugih obdobjih moderne zgodovine so možje in žene na tiranijo in nasilje legitimno odgovorili z orožjem, z oblikovanjem partizanskih skupin za boj proti zatiralcem. Danes se to ne dogaja, kajti nova generacija razume, da nasilje rojeva fašizem. Gibanje je izražanje in zato nekompatibilno z vojaško akcijo. Vrh tega si je danes nemogoče zamisliti prevrat odnosov sil, saj je razlika med tistimi, ki imajo oblast in večino planetarne družbe absolutna: ustreza razliki med molotovko in atomsko bombo. Obstaja druga oblika akcije, ki ustreza brezupnosti, ki ne vidijo več nobene možnosti, da bi postali človeški: to je samomorilski atentat. Samomor postaja poglavitni razlog smrtnosti med mladimi in pričakovati je, da se bo vedno več ljudi, ne zgolj islamske veroizpovedi, odločilo spremeniti se v človeške bombe, da bi potešili lasten brezup in se maščevali zatiralcem. To je str perspektiva, ki pa je vedno bolj mogoča, vedno bolj razširjajoča se praksa, kot množična moda, nalezljivo vedenje, zgled, ki se širi.

NOBENEGA UPANJA NI. TREBA GA JE IZUMITI

V tem trenutku je težko trditi, da obstaja upanje. Pa vendarle, v najbolj grozljivih trenutkih zgodovine dvajsetega stoletja, ko so enote vermahta zasedle Evropo in ko se je nacistična zver vrgla na žrtve brez obrambe, smo na horizontu videli upanje. To je bilo upanje komunizma, ki je poživiljalo milijone delavcev, to je bilo upanje demokracije, to je bilo upanje tehničnega in družbenega napredka. Toda danes ni od tega upanja ostalo nič. Beseda komunizem zbuja spomine na zatiranje, hinavščino in mračnjaštvo. Beseda demokracija je izgubila vso verodostojnost, s tem ko se je Bush naredil za njenega privrženca.

Tehniko, ki je dosegla sijajen napredek, je sistem oblasti spremenil v orodja kontrole, nasilja in smrti.

Ne moremo govoriti v imenu upanja: zgolj hinavci lahko trdijo, da črpajo iz njega. Prav tako pa ne moremo nenehno ugotavljati brezupnosti, kot da je poslednja beseda zgodovine človeštva. Treba ga je izumiti. To je naloga gibanja v fazi, ki prihaja. Izumiti tisto, kar ne obstaja in sabotirati tisto, kar obstaja. Dezerirati iz vseh krajev, kjer se reproducira gospostvo, vojna in zgraditi nov horizont.

Evropo je treba izumiti. Tista, o katerim nam govorijo politiki, ki zasedajo stolčke v Bruslju, je truplo. Izumiti moramo koncept, sposoben funkcionirati kot tvoren princip novega telesa, ki bo originalno, še nikoli videno in vendarle ustrezajoče bogastvu, ki ga je spodbudil in ga sedaj omejuje semiokapital, ustrezajoče potencialom, ki jih vsebuje mreža generalnega intelekta. Evropa ni identiteta, temveč postajanje, ki spravlja v pogon ogromne družbene in ekonomske sile, katerim manjka pozitivni horizont. A je Evropa lahko ozemlje? Pravim, da ne. Evrope ne gre razumeti kot odnos med nacionalnimi ali regionalnimi ozemlji. Evropa ne more biti mednarodna država, pakt med nacijami.

EVROPA KOT MREŽA MREŽ

Če se na osnovi naših izkušenj vprašamo, kaj je Evropa, potem lahko damo naslednji odgovor: Evropa je mreža mrež. Glede na teritorializirane politike in njihovo zgodovino predstavlja mreža nove značilnosti. Mreža predvsem nima fiksne geometrije, lahko se razširi ali zoži v skladu s specifičnimi funkcijami, ki jih mora razviti. Poleg tega lahko mreže soobstajajo brez teritorialnega združevanja in medsebojno delujejo brez medsebojnega poistovetenja.

Ukvarjati se s problemom ustave v evropskem prostoru pomeni potemtakem ukvarjati se s konstitucionaliziranjem postajanja: mreže niso, temveč postajajo. A je konstitucionalizacija postajanja možna? V tem kontekstu si lahko ustavo zamislimo kot računalniški program, skup tehnik predvidenih za spreminjanje pravil, ki se zgodi s spremembo vsebine njegovih aplikacij. Obča metoda je privilegij, ki je dan manjšini. Manjšina je linija bega, po kateri mreža raste, se razvija in postaja. V mreži je na dnevnem redu vlada manjšine. Moderna demokracija pa je utemeljena na principu vladavine večine. Seveda je imelo to pravilo smisel, v kolikor je bil okvir aplikacije zakona ozemlje, prostor, katerega je obvladoval newtonovski princip neprepustnosti teles in v katerem obstajajo protislovni interesi zato, ker so sorazsežni. V mreži pa je vsakdo minoren, saj v nedoločenem prostoru (prostor nenehne ekspanzije) možnost določitve stabilnih večin ne obstaja. Nihče ne more ukazovati. Na dnevnem redu je ponovni premislek demokracije na radikalen način. Odkar je globalna dimenzija odrini-

la lokalno, nacionalno ali regionalno dimenzijo, besedi demokracija ne ustreza nič več. Kakšna je demokracija, ki dovoljuje velikim multinacionalkam, da določajo pravila, ki se dotikajo vsakdanjega življenja milijard ljudi, ne da bi tako pomembne odločitve podredila parlamentarni odobritvi ali volilni legitemaciji? Po drugi strani pa ne moremo misliti, da je demokracija prihodnosti preprosto uporaba principa "en človek, en glas" na planetarni ravni. Ta predlog seveda lahko forsiramo, saj služi problematizaciji pojma demokracije danes. Pa vendar to ni pot, na kateri se je možno angažirati. Ne zgolj zaradi težav pri uresničitvi planetarnih volitev, ki pa jih je vedno mogoče razrešiti. Temveč predvsem zato, ker mora oblikovanje planetarne politične volje upoštevati razločke, posebnosti in nereduktibilne razlike, ker se bodo na tem nivoju dogajale manipulacije te volje, prek ogromnih in nenadzorovanih multinacionalk, ki že posedujejo instrumente za oblikovanje domišljije, zahtev, okusa, strahu in iluzij. Globalna demokracija ne pomeni oblikovanja obče volje kot planetarne vsote, temveč pomnožitev krajev odločanja, fraktalizacijo politične volje. Majhne skupnosti je treba postaviti v položaj samovladanih mrež, ki so neodvisne in obenem povezane, in ki tako tvorijo družbo. Evropski konstitucionalni proces mora izhajati iz fraktalne, mrežaste, minorne koncepcije oblikovanja obče volje.

Postmoderna kriza demokracije zahteva postmoderni model redefinicije demokracije.

Gibanje mora vedeti, kako pretopiti moč protestov proti vojni, ki se je manifestirala 15. februarja, v zgradbo nove oblike demokracije. Po vojni, ki jo je naci-liberalizem napovedal človeštvu, ne zadošča braniti poteptane vrednote humanizma. Treba mu je izumiti nov okvir in oblike funkcioniranja.

Prevedel Andrej Kurnik